

**VANHEMPIEN KASVATUSKÄYTÄNNÖT
JA 6-VUOTIAIDEN LASTEN KÄYTTÄYTYMINEN**

Psykologian pro gradu –tutkielma

Liisa Haataja

Jyväskylän yliopisto

Lokakuu 2003

TIIVISTELMÄ

Vanhempien kasvatuskäytännöt ja 6-vuotiaiden lasten käyttäytyminen

Tekijä: Liisa Haataja

Ohjaaja: Prof. Paula Lyytinen

Psykologian pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

lokakuu 2003

41 sivua

Tutkimuksessa selvitettiin vanhempien kasvatuskäytäntöjä, kuusivuotiaiden lasten käyttäytymistä sekä näiden välisiä yhteyksiä. Tutkimusotoksessa oli 185 lasta (86 tyttöä ja 99 poikaa) sekä heidän vanhempansa. Tutkimusaineisto on osa laajempaa Jyväskylän yliopistossa meneillään olevaa Varhainen kielen kehitys ja geneettinen dysleksiariski –pitkittäistutkimusta. Tutkimusmenetelminä käytettiin strukturoituja kyselylomakkeita, joilla vanhemmat arvioivat lastensa käyttäytymistä sekä omia vanhemmuuskäytäntöjään. Faktorianalyysin perusteella löytyi kolme eri kasvatuskäytäntöä: autoritatiivisuus, autoritaarisuus sekä vanhemmuuden masentuneisuus. Vanhemmat suosivat eniten autoritatiivisuutta äitien ollessa isiä autoritatiivisempia. Pojilla esiintyi tyttöjä enemmän aggressiivisuutta ja ongelmia tarkkaavuudessa, tytöillä puolestaan oli enemmän masentuneisuutta. Lasten ongelmakäyttäytymisessä oli havaittavissa päällekkäisyyttä; yhden käyttäytymismuodon esiintyminen liittyi yleensä useamman käytösongelman ilmenemiseen. Adaptiiviset taidot puolestaan näyttivät toimivan suojaavina tekijöinä käyttäytymisen ongelmille. Vanhemmuuden masentuneisuus korreloi positiivisesti lasten ongelmakäyttäytymisen ja negatiivisesti lasten adaptiivisten taitojen kanssa. Autoritatiivisuus oli puolestaan yhteydessä lasten positiiviseen käyttäytymiseen ja ongelmakäyttäytymisen puuttumiseen.

Avainsanat: esikoululaiset, adaptiiviset taidot, ongelmakäyttäytyminen, vanhemmuus, lastenkasvatuskäytännöt

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. MENETELMÄ	10
2.1. Tutkittavat.....	10
2.2. Tutkimusmenetelmät.....	11
2.2.1. Vanhempien kasvatuskäytännöt.....	11
2.2.2. Lasten käyttäytyminen kuusivuotiaana.....	12
2.2.3. Aineiston analyysi.....	14
3. TULOKSET	15
3.1. Vanhempien kasvatuskäytännöt.....	15
3.2. Lasten adaptiivinen ja ongelmakäyttäytyminen.....	19
3.3. Kasvatuskäytäntöjen ja lasten käyttäytymisen väliset yhteydet.....	22
4. POHDINTA	26
LÄHTEET	32

1. JOHDANTO

Lapsen kasvu ainutlaatuiseksi yksilöksi tapahtuu vastavuoroisessa suhteessa toisten kehittyvien ihmisten kanssa (Baumrind, 1980; Belsky, Lerner, & Spanier, 1984). Sosialisaaion kautta lapsi omaksuu ympäröivän kulttuurin tavat ja arvot (Baumrind, 1980; Shaffer, 1999). Monet tahot ovat mukana sosialisaaionprosessissa, muun muassa perhe, toverit, koulu ja media (Parke & Buriel, 1998). Pienelle lapselle perhe on tärkein kehitysympäristö (Baumrind, 1980; Belsky ym., 1984; Maccoby & Martin, 1983). Se on monimutkainen ja muuttuva sosiaalinen systeemi (Shaffer, 1999) lasten ja vanhempien vaikuttaessa vastavuoroisesti toisiinsa (Ambert, 1997; Belsky ym., 1984; Berk, 1989; Parke & Buriel, 1998; Pulkkinen, 1994).

Vanhemmuus. Belskyn (1984) prosessimallin mukaan vanhempana toimimiseen vaikuttavat keskeisesti vanhemman persoonallisuus, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä sosiaalisen kontekstin tuki- ja stressitekijät. Vanhemman kehityshistoria yhdessä kontekstin puitteiden kanssa vaikuttaa vanhemman persoonallisuuteen ja yleiseen hyvinvointiin ja tätä kautta myös vanhempana toimimiseen, mikä puolestaan vaikuttaa lapsen kehitykseen yhdessä lapsen ominaisuuksien kanssa. Psykologisesti terveet ja kypsät aikuiset todennäköisimmin tarjoavat lastensa suotuisaa psykologista kehitystä edistävää huolenpitoa (Belsky, 1990). Myös vanhemman sukupuoli vaikuttaa vanhemmuuteen (Ambert, 1997; Pulkkinen, 1994). Isät ovat Pulkkinen mukaan vähemmän vastuullisia äitien vastatessa rajojen asettamisesta ja kurinpidosta. Huttunen (1994) toisaalta puhuu uudenaiaisista vanhemmuuteen sitoutuneista isistä. Lisäksi vanhempien asenteet ja uskomukset kasvatuksesta ja sosiaalistamisesta suuntaavat heidän toimintaansa (Abidin, 1992; Sanson & Rothbart, 1995; Sigel, 1986; Virtanen, 1996). Vanhemman oma kehityshistoria tulee myös huomioida (Belsky, 1984, 1990), sillä perheen tyypilliset vuorovaikutuskuviot voivat siirtyä sukupolveen toiseen (Maccoby & Martin, 1983; Piha, 2000).

Lapsen temperamentti vaikuttaa osaltaan siihen, miten vanhemmat ja muut ihmiset häneen reagoivat (Belsky, 1984; Sanson & Rothbart, 1995). Myös lapsen sukupuolen vaikutus on keskeinen (Berk, 1989; Fagot, 1995; Rutter & Rutter, 1993), sillä vanhempien toiminta näyttäisi rohkaisevan traditionaalisia sukupuolirooleja (Belsky

ym., 1984; Lytton & Romney, 1991). Poikien oletetaan olevan itsenäisiä, itsevarmoja ja tyttöjä aggressiivisempia, tyttöjen puolestaan odotetaan olevan kilttejä ja huolehtivaisia, heidän myös sallitaan itkeä enemmän ja kaivata lohdutusta (Coltrane & Adams, 1997; Rutter & Rutter, 1993). Lapsen sukupuolen on todettu vaikuttavan enemmän isien kuin äitien toimintaan (Ambert, 1997; Coltrane & Adams, 1997; Fagot, 1995; Lytton & Romney, 1991). Sukupuolen lisäksi lapsen ikä ja kehitystaso vaikuttavat siihen, miten vanhemmat häneen suhtautuvat (Ambert, 1997; Belsky ym., 1984; Kettunen, Krats, & Kinnunen, 1996). Lapsen ominaisuuksien vaikutus näkyy myös niissä seurauksissa, joita vanhemman kasvatuskäytännöllä on. Jokainen lapsi on persoonallinen yksilö, joten tietty kasvatustyyli ei vaikuta samalla tavalla kaikkiin lapsiin (Almqvist, 2000a; Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington, & Bornstein, 2000; Shaffer, 1999).

Kontekstiin liittyviä tekijöitä ovat muun muassa puolisosuhde (Abidin, 1992; Ambert, 1997; Belsky, 1984; Wilson & Gottman, 1995), perheen sosiaalinen verkosto (Belsky, 1984), sisarusuhteiden määrä ja laatu (Ambert, 1997), vanhempien sosiaalinen asema (Ambert, 1997; Chen, Dong, & Zhou, 1997) sekä työelämä (Belsky, 1984; Kinnunen, 1996). Nämä tekijät voivat toimia tukea antavasti tai stressaavasti (Belsky, 1984). Lapsiperheet kohtaavatkin usein monenlaisia stressitekijöitä (Arendell, 1997; Crnic & Acevedo, 1995; Crnic & Greenberg, 1990; Demo & Cox, 2000), jotka kasaantuessaan voivat muodostua merkittäviksi stressin aiheuttajiksi (Crnic & Acevedo, 1995; Crnic & Greenberg, 1990).

Lastenkasvatuskäytännöt voidaan jakaa autoritatiivisuuteen, autoritaarisuuteen ja sallivuuteen (Baumrind, 1989). Jaottelun pohjana on kaksi ulottuvuutta: vaativuus ja responsiivisuus. Autoritatiiviset vanhemmat ovat vaativia mutta myös vastaanottavaisia lapsen viesteille (Baumrind, 1989). He pyrkivät ohjaamaan lastaan rationaalisella tavalla, rohkaisevat omien ajatusten esille tuomiseen ja kertovat perusteluita omalle toiminnalleen ja vaatimuksilleen. He käyttävät vakaata kontrollia ja ohjaavat lastaan tiukasti ja johdonmukaisesti mutteivät kahlitse liiallisin rajoituksin. He ovat rakastavia, sitoutuneita ja kognitiivisesti responsiivisia tarjoten virikkeellisen kasvuympäristön. He tuovat esiin omat oikeutensa aikuisina, mutta kunnioittavat samalla lapsen yksilöllisyyttä ja kiinnostuksen kohteita. Autoritaariset vanhemmat ovat vähemmän lämpimiä kuin muiden ryhmien vanhemmat (Baumrind, 1989). He yrittävät kontrolloida ja arvioida lapsensa käyttäytymistä ja asenteita johonkin auktoriteettiin perustuvien standardien perusteella. He pitävät tottelevaisuutta hyveenä

sekä käyttävät voimakkaita ja rankaisuvia keinoja hillitäkseen lapsen omaa tahtoa silloin kun se on heidän näkemyksensä vastainen. Tällaiset vanhemmat uskovat, että lapsen tulee hyväksyä vanhemman näkemys siitä mikä on oikein eivätkä näin ollen rohkaise lasta tuomaan omia näkemyksiään esille. Sallivat vanhemmat käyttävät Baumrindin mukaan vähän kontrollia ja ovat suhteellisen lämpimiä. He antavat lapsen säädellä omaa toimintaansa mahdollisimman vapaasti, vaativat vähän eivätkä odota lapsen noudattavan ulkoisia standardeja.

Maccoby ja Martin (1983) ovat tarkentaneet Baumrindin luokittelua jaottelemalla sallivan kasvatuksen hemmotteluksi ja laiminlyönniksi. Hemmottelevat vanhemmat ovat hyväksyviä ja lapsikeskeisiä mutta vaativat vähän, laiminlyövät vanhemmat puolestaan eivät reagoi lapsensa tarpeisiin eivätkä aseta juurikaan vaatimuksia. Pulkkinen (1996) toteaa autoritaarisen kasvatuksen perinteen kuuluvan vahvasti suomalaiseen yhteiskuntaan. Hän kuvaa monien vanhempien menneen nykyisin toiseen ääripäähän autoritaarisuuden haittavaikutusten tultua yleiseen keskusteluun. Hemmottelun lisääntymistä pidetäänkin Suomessa keskeisenä kasvatusongelmana (Pulkkinen, 1994).

Yksilöt voivat reagoida hyvinkin eri tavalla samanlaiseen ympäristöön (Pulkkinen, 1994; Scarr & Ricciuti, 1991). Niinpä lapsen oma kokemus kasvatusilmapiiristä voi olla olennaisempaa kuin se, miten vanhemmat kuvaavat kasvatuskäytäntöjään (Ambert, 1997; Pulkkinen, 1994). Pulkkinen (1994, 1996) puhuu lapsi- ja aikuiskeskeisyydestä. Lapsikeskeiset vanhemmat ottavat lapsen tarpeet huomioon. He ovat kiinnostuneita lapsen asioista, kannustavat ja auttavat vaikeuksissa mutta samalla asettavat lapsen toiminnalle selkeät rajat. Aikuiskeskeinen kasvatus lähtee puolestaan aikuisen tarpeista, vanhempi on paneutunut omiin asioihinsa ja tärkeintä on oma mukavuus.

Kasvatuskäytäntöjen yleisyys ja sukupuolirot. Kettusen ym. (1996) tutkimuksen mukaan noin 80% vanhemmista suosi autoritatiivista kasvatustyyliä ja alle 10% autoritaarista. Noin kolmasosalla oli jonkin verran riittämättömyyden tunteita vanhempana, mutta varsinainen masennus oli harvinaista. Äidit suosivat isiä enemmän autoritatiivisuutta kasvatuksessaan (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arvilommi, & Pulkkinen, 1999; Kettunen ym., 1996; Smetana, 1995; Stoneman, Brody, & Burke, 1989), isät puolestaan äitejä enemmän autoritaarisuutta (Aunola ym., 1999; Smetana, 1995; Stoneman ym., 1989). Hahlmaan, Isomaan ja Parviaisen (1999) tutkimuksessa äidit olivat isiä autoritatiivisempia, mutta autoritaarisuuden suhteen ei löytynyt eroa.

Kuusivuotiaan sosioemotionaalinen kehitys. Kuusivuotias viettää yhä enemmän aikaa ikätovereidensa kanssa (Keenan, 2002) ja lapsen sosiaalinen verkosto laajenee (Berk, 1989; Keenan, 2002). Esikoulun alkaessa lapsi kohtaa uuden maailman. Se on kehitysaskel, joka voi laukaista ongelmia (Gustafsson, 1995). Eräs haasteista on omien impulssien ja käyttäytymisen säätelyn oppiminen (Belsky ym., 1984). Kouluikäiset tulevatkin pikku hiljaa yhä taitavammiksi tunteiden ymmärtämisessä ja säätelyssä (Bukatko & Daehler, 2001; Rutter & Rutter, 1993), iän lisääntyessä lapset pyrkivät muutenkin hallitsemaan omaa toimintaansa yhä enemmän (Poikkeus, 1995). Normaaliin kehitykseen voi kuulua monentyyppisiä ohimeneviä ongelmia. Kuusivuotiaalla tällaisia voivat olla epäjärjestys ja sotkeminen, univaikeudet, ahdistuneisuus, vanhempiin kohdistuva kriittisyys (Almqvist, 2000b) sekä erilaiset pelot (Moilanen, 2000a). Tämän ikäinen lapsi ei vielä osaa ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan verbaalisesti kovinkaan hyvin, hän voikin tuoda asioita esiin ruumiillisten oireiden kautta (Almqvist, 2000b).

Temperamentti. Käyttäytymiseen vaikuttavat monet asiat, yksi näistä on temperamentti. Se näkyy jo varhain ja vaikuttaa merkittävästi lasten välisiin eroihin kehityksen myöhemmissä vaiheissa (Sanson & Rothbart, 1995). Temperamentti vaikuttaa esikoulu- ja ala-asteikäisten lasten eroihin sosiaalisissa taidoissa ja prososiaalisuudessa (Berk, 1989; Carson, Wagner, & Schultz, 1987), ja varhaisella temperamentilla voi olla ennustearvoa myöhemmin alkavien käyttäytymisongelmien suhteen (Caspi, Henry, McGee, Moffitt, & Silva, 1995; Rende, 1993). Esimerkiksi vaikean temperamentin omaavat lapset ovat erityisen alttiita käytösongelmille (Berk, 1989).

Sosiaalinen kompetenssi. Vaikka sosiaalisuudella ja prososiaalisuudella näyttääkin olevan geneettinen tausta, on ympäristöllä tärkeä rooli niiden kehittymisessä (Schaffer, 1996; Shaffer, 1999). Jotta lapsi voisi oppia olemaan menestyksekkäästi toisten ihmisten seurassa, hän tarvitsee vuorovaikutustilanteita näiden taitojen harjoitteluun (Schaffer, 1992). Perheen rooli on keskeinen lapsen sosiaalisen ja moraalisen kehityksen suhteen (Herbert, 1987; Schaffer, 1996), mutta myös lapsi itse on aktiivisesti muovaamassa sosioemotionaalista kehitystään (Denham, Mitchell-Copeland, Strandberg, Auerbach, & Blair, 1997; Schaffer, 1996). Lisäksi toverisuhteet vaikuttavat merkittävästi sosiaalisten taitojen oppimiseen ja täsmentymiseen (Dekovic & Janssens, 1992; Hartup, 1992; Poikkeus, 1995). Lapsuuden sosiaalisen kompetenssin painopisteinä ovat palkitsevaan

vuorovaikutukseen pääseminen ikätovereiden kanssa sekä ystävyysuhteiden solmiminen, lisäksi esikouluikäisen sosiaaliseen kompetenssiin kuuluu kyky toimia sosiaalisesti suotuisalla tavalla luokkatilanteissa (Poikkeus, 1995).

Lasten välillä on suurta eroa empatiakyvyssä, prososiaalisuudessa sekä kyvyssä solmia ystävyysuhteita (Rutter & Rutter, 1993). Moni tekijä on vaikuttamassa näiden erojen syntyyn. Yksi tärkeä vaikuttaja on se, kuinka lasta itseään on kohdeltu (Rutter & Rutter, 1993). Vanhempien responsiivisuus lapsen tunteita kohtaan vaikuttaa myönteisesti lapsen emotionaaliseen ja sosiaaliseen kyvykkyyteen (Denham ym., 1997). Vanhemmat voivat myös herättää lapsessaan empaattisuutta juttelemalla tämän kanssa toisten ihmisten tunteista ja reaktioista (Rutter & Rutter, 1993). Myös lapsen sukupuolella on merkitystä, sillä tutkimusten perusteella tytöt ovat sosiaalisesti poikia kyvykkäämpiä (Carson ym., 1987; LaFreniere & Dumas, 1996).

Ongelmakäyttäytyminen voidaan jakaa internaaliseen ja eksternaaliseen käyttäytymiseen (Achenbach & Edelbrock, 1978; Keenan, Shaw, Delliquadri, Giovannelli, & Walsh, 1998; Moilanen, 2000a; Somersalo, Solantaus, & Almqvist, 1999). Eksternaalisissa häiriöissä käyttäytyminen suuntautuu ulospäin (Herbert, 1987; Moilanen, 2000a), ja niihin luetaan kuuluviksi antisosiaalinen ja aggressiivinen käyttäytyminen, hyperaktiivisuus, impulsiivisuus ja tarkkaavaisuuden ongelmat (Achenbach & Edelbrock, 1978; Herbert, 1987; Keenan ym., 1998; Moilanen, 2000b). Internaaliset häiriöt puolestaan suuntautuvat sisäänpäin (Herbert, 1987; Moilanen, 2000a), ja niihin kuuluvat ahdistuneisuus, masentuneisuus, somatisaatio ja sosiaalinen vetäytyminen (Achenbach & Edelbrock, 1978; Keenan ym., 1998; Moilanen, 2000a). Lasten psyykkisille häiriöille on ominaista kahden tai useamman häiriön esiintyminen samanaikaisesti (Gilger & Kaplan, 2001; Kumpulainen, 2000), ja käytännössä monilla oirehtivilla lapsilla on sekä internaalisia että eksternaalisia oireita (Herbert, 1987; Hinshaw, Han, Erhardt, & Huber, 1992; Virtanen, 1996). Vähintään kahden häiriön samanaikaista esiintymistä kutsutaan komorbiditeetiksi (Gilger & Kaplan, 2001; Tamminen, 2000; Taylor & Rutter, 2002).

Käyttäytymiseen liittyvät häiriöt ovat yleisiä lapsuudessa (Herbert, 1987; Rutter & Rutter, 1993; Rutter & Sandberg, 1985). Ero terveiden ja häiriintyneiden lasten välillä onkin vain siinä, kuinka usein, kuinka voimakkaasti, kuinka pitkään ja missä tilanteissa tällaista käyttäytymistä esiintyy (Ambert, 1997; Kazdin, 1996; Laakso, 1992). Lisäksi lapsen oireiden arvioinnissa tulee huomioida lapsen ikä ja ikään liittyvät erityispiirteet (Kazdin, 1996; Miller, Koplewicz, & Klein, 1997). Useiden

tutkimusten mukaan lähes 25%:lla lapsista on jonkinasteisia psyykkisiä ongelmia (Kumpulainen, 2000). Suomessa 8-9-vuotiaille tehdyssä epidemiologisessa selvityksessä (LAPSET-tutkimus) noin 24%:lla oli psyykkisiä ongelmia (Almqvist ym., 1999a), Ruotsissa 2-6-vuotiaille tehdyssä tutkimuksessa käyttäytymisen häiriöiden esiintyvyys oli 14% (Gustafsson, 1995). Yleisimpiä psyykkisiä ongelmia ovat tarkkaavuushäiriöt sekä käytös- ja uhmakkuushäiriöt (Kumpulainen, 2000).

Sukupuolten väliset erot. Yleisesti ottaen pojilla raportoidaan enemmän ongelmakäyttäytymistä (Adenius-Jokivuori, 2001; Almqvist ym., 1999a, 1999b; Gustafsson, 1995; Kumpulainen ym., 1999; Likitalo-Lehtinen, 1998; Miller ym., 1997). Heillä esiintyy enemmän aggressiivisuutta (Berk, 1989; Björkqvist, Lagerspetz, & Kaukiainen, 1992; LaFreniere & Dumas, 1996; Shaffer, 1999), tarkkaavuusongelmia (Almqvist ym., 1999a, 1999b; Kumpulainen, 2000), käytöshäiriöitä (Almqvist ym., 1999a, 1999b; Kazdin, 1996; Kumpulainen, 2000; Lytton, 1990) sekä hyperaktiivisuutta (Almqvist ym., 1999a, 1999b; Miller ym., 1997). Internaalisten oireiden suhteen ei ole löydetty johdonmukaisia sukupuolieroja (Feil, Severson, & Walker, 1998; Gustafsson, 1995; LaFreniere & Dumas, 1996). Kuitenkin Almqvist ym. (1999a) toteavat tunne-elämän häiriöiden olevan tytöillä poikia yleisempiä. Moilanen (2000a) puolestaan tuo esiin, että alle kouluikäisten lasten tunne-elämän häiriöiden esiintyvyydessä ei ole eroa, mutta kouluiästä alkaen niitä alkaa ilmenemään enemmän tytöillä. LAPSET-tutkimuksessa pojilla esiintyi tyttöjä enemmän masennusta ja psykosomaattisia oireita, tytöillä puolestaan oli poikia enemmän ahdistuneisuutta (Almqvist ym., 1999b).

Tavallisesti useat tekijät ovat olleet mukana edistämässä käyttäytymishäiriön kehittymistä (Ambert, 1997; Kazdin, 1996; Laakso, 1992; Moilanen 2000b; Rutter, 2002; Virtanen, 1996). Tällaisia tekijöitä voivat olla lapsen temperamentti, geneettinen alttius, mahdolliset neuropsykologiset poikkeavuudet, vanhempien toiminta sekä perheen sisäinen ja ulkoinen ympäristö. (Ambert, 1997; Kazdin, 1996). Lytton (1990) tarkastelee käytöshäiriöiden syntyä "herkkyys-stressi mallin" avulla, jonka mukaan peritty herkkyys yhdessä epäsuotuisan ympäristön kanssa vaikuttaa häiriön kehittymiseen.

Kasvatuskäytäntöjen ja lapsen käyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Autoritatiivisuus on monella tavalla yhteydessä lapsen kyvykkyyteen (Baumrind, 1989). Se korreloi positiivisesti sosiaalisten taitojen (Chen ym., 1997; Shaffer, 1999), itsenäisyyden, sosiaalisen vastuullisuuden, itsevarmuuden, hyvän itsetunnon ja aggressiivisuuden

kontrolloinnin kyvyn kanssa (Maccoby & Martin, 1983). Baumrindin tutkimuksissa autoritatiivinen vanhemmuus oli positiivisessa yhteydessä tyttöjen määrätietoiseen, dominoivaan ja suoritussuuntautuneeseen käyttäytymiseen, pojilla ystävällisyyteen ja yhteistyökykyisyyteen. Erityisesti äidin autoritatiivisuuden on todettu liittyvän myönteisesti tyttöjen positiiviseen ja sopeutuvaan käyttäytymiseen (Hahlomaa ym., 1999; Kangasharju, 2000). Lisäksi se korreloi negatiivisesti tyttöjen aggressiivisuuden (Chen ym., 1997; Kangasharju, 2000) ja tarkkaavuuden ongelmien kanssa (Kangasharju, 2000). Pojilla äidin autoritatiivisuus liittyy vähäisempään aggressiivisuuteen (Hahlomaa ym., 1999; Kangasharjun, 2000). Isän autoritatiivisuus on puolestaan positiivisesti yhteydessä poikien sosiaalisiin taitoihin (Kangasharju, 2000), ja se korreloi negatiivisesti aggressiivisuuden kanssa molemmilla sukupuolilla (Chen ym., 1997). Dekovic ja Janssens (1992) havaitsivat, että mitä demokraattisempi ja hyväksyvämpi lapsen äiti on sitä prososiaalisemmin lapsi käyttäytyy toveriryhmässä. Autoritatiivisuuteen liittyvän järkipärisen ohjaamisen ja asioiden induktiivisen perustelun on puolestaan todettu olevan yhteydessä lapsen vähäisempään häiritsevään käyttäytymiseen leikki-tilanteissa (Hart, DeWolf, Wozniak, & Burts, 1992). Hart ym. myös havaitsivat, että äidin induktiivisuus oli positiivisessa yhteydessä prososiaalisuuteen.

Autoritaarisuuden on todettu liittyvän positiivisesti lapsen aggressiivisuuteen (Chen ym., 1997; Shaffer, 1999), heikkoon sosiaaliseen kompetenssiin (Maccoby & Martin, 1983; Shaffer, 1999) sekä heikkoon itsetuntoon (Maccoby & Martin, 1983). Isän autoritaarisuus korreloi negatiivisesti prososiaalisuuden (Dekovic & Janssens, 1992) sekä sosiaalisen kompetenssin kanssa sekä tytöillä että pojilla (Chen ym., 1997). Äidin autoritaarisuus puolestaan korreloi negatiivisesti tyttöjen sosiaalisen kompetenssin kanssa (Chen ym., 1997). Autoritaarisessa kodissa kasvaneet pojat ovat Baumrindin (1989) mukaan vihamielisempiä ja vastahakoisempia verrattuna autoritatiivisessa kodissa kasvaneisiin, autoritaaristen vanhempien tytöiltä puolestaan puuttuu itsenäisyyttä ja dominoivuutta.

Hahlomaa ym. (1999) havaitsivat masentuneen kasvatuskäytännön olevan autoritaarisuutta vahvemmin yhteydessä 4-vuotiaiden lasten ongelmakäyttäytymiseen. Se korreloi positiivisesti tyttöjen aggression, masentuneisuuden, tarkkaavuuden ongelmien ja heikomman sopeutumisen kanssa. Pojilla puolestaan ainoastaan sosiaaliset taidot korreloivat negatiivisesti vanhempien masentuneen kasvatuskäytännön kanssa. Äidin masentunut kasvatuskäytäntö oli yhteydessä

erityisesti lasten heikkoihin sosiaalisiin taitoihin ja poikia selvemmin tyttöjen käyttäytymiseen. Isien osalta masentuneen kasvatuskäytännön yhteys lapsen käyttäytymiseen oli heikompi, mutta erottui kuitenkin muista kasvatuskäytännöistä. Kangasharjun (2000) tutkimuksessa äidin masentunut kasvatuskäytäntö korreloi positiivisesti tyttöjen aggressiivisuuden, tarkkaavuuden ongelmien ja masentuneisuuden kanssa. Lisäksi se oli negatiivisesti yhteydessä tyttöjen sopeutumiseen. Poikien kohdalla äidin masentunut kasvatuskäytäntö oli positiivisessa yhteydessä masentuneisuuteen, tarkkaavuuden ongelmiin, heikompiin sosiaalisiin taitoihin sekä vähäisempään sopeutumiseen. Isän masentuneisuus näytti puolestaan olevan yhteydessä poikien heikompiin sosiaalisiin taitoihin. Meadows (1996) puolestaan kuvaa, kuinka äidin masentuneisuus on negatiivisessa yhteydessä lapsen sosiaalisen ja akateemisen suoriutumisen kanssa. Hänen mukaansa apea ja avuton vanhemmuus näyttää olevan yhteydessä lapsen huolestuneisuuteen, syyllisyyden tunteisiin ja avuttomuuteen. Jacobin ja Johnsonin (1997) vähän vanhemmille lapsille (10-18-vuotiaille) tehdyssä tutkimuksessa havaittiin sekä isän että äidin masentuneisuuden olevan positiivisessa yhteydessä lasten eksternaalisiin ja intenaalisiin oireisiin.

Sallivuuden on todettu korreloivan positiivisesti impulsiivisuuden, aggressiivisuuden ja vastuun ottamisen vaikeuden kanssa (Maccoby & Martin, 1983). Baumrindin (1989) mukaan sallivien vanhempien lapset ovat vähemmän suoritussuuntautuneita ja tytöt sosiaalisesti epävarmempia verrattuna autoritatiivisessa kodissa kasvaneisiin. Useissa tutkimuksissa on havaittu äitien toiminnan ennustavan isien toimintaa voimakkaammin lasten käyttäytymistä (Fagot, 1995). Tämä johtuu Fagotin mukaan siitä, että äidit viettävät enemmän aikaa lastensa kanssa ja ottavat enemmän vastuuta heidän hoitamisestaan.

Autoritatiivisuudella on siis paljon etuja verrattuna muihin kasvatuskäytäntöihin (Demo & Cox, 2000; Fagot, 1995). Voi kuitenkin olla, että vaikeissa olosuhteissa elävät lapset, erityisesti pojat, saattaisivat hyötyä autoritaarisuudesta (Fagot, 1995). Kehityksen kontekstisidonnaisuus täytyy siis aina huomioida. On mahdollista, ettei mikään yksittäinen kasvatuskäytäntö ole optimaalinen kaikissa kulttuureissa ja alakulttuureissa (Demo ja Cox, 2000; Shaffer, 1999). Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että hyvään vanhemmuuteen kuuluvat sekä lämpö että rajojen asettaminen (Shaffer, 1999). Autoritatiivisuus on tehokas tapa yhdistää nämä mutta se ei välttämättä ole ainoa mahdollisuus (Shaffer, 1999). Lisäksi tulee muistaa, että

kasvatuskäytäntöjä tarkasteltaessa ollaan tekemisissä typologioiden kanssa. Monet vanhemmat eivät sovi tarkasti määritelmiin, ja vaihtelu kunkin tyylin sisällä voi olla suurempaa kuin eri käytäntöjen välillä (Fagot, 1995).

Useimmat vanhempien kasvatuskäytäntöjä ja lapsen toimintaa käsittelevät tutkimukset ovat korrelatiivisia, eivätkä näin ollen kerro mitään havaittujen yhteyksien suunnasta (Belsky ym., 1984). Yleensä löydetty yhteydet tulkitaan niin, että vanhemman toiminta vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen eikä päinvastoin (Belsky ym., 1984). Tutkimustieto ei kuitenkaan osoita, että lasten käyttäytymisongelmien syy olisi yksinomaan vanhemmissa (Anderson, Lytton, & Romney, 1986; Hamner & Turner, 1990; Laakso, 1992). Vanhemman ja lapsen välinen suhde on monimutkainen ja aina vastavuoroinen (Chess & Thomas, 1984; Hamner & Turner, 1990; Scarr & Ricciuti, 1991). Täytyy muistaa, että lapsen käyttäytyminen voi olla sekä syy vanhempien tietynlaiselle toiminnalle että tulos siitä (Kazdin, 1996; Laakso, 1992). Erityisesti käytösongelmaisten lasten kohdalla ei ole aina selvää onko lapsen käyttäytyminen seurausta vanhemman toiminnasta vai saako juuri lapsen käytös aikaan tietynlaista vanhemmuutta (Hamner & Turner, 1990). Anderson ym. (1986) havainnoivat käytöshäiriöisten ja verrokkiryhmän poikien vuorovaikutusta sekä omien että vieraiden äitien kanssa. Vieraat äidit olivat sekä käytöshäiriöisten poikien että verrokkiryhmän poikien äitejä. Käytöshäiriöiset pojat olivat vähemmän tottelevaisia, he myös herättivät äideissä enemmän negatiivisia reaktioita. Sen sijaan äitiryhmät eivät eronneet toisistaan käyttäytymisensä suhteen. Tulokset osoittavat Andersonin ym. mukaan, että nimenomaan lapsen ominaisuudet määrittävät äidin toimintaa. Tutkimuksessa kävi lisäksi ilmi, että käytöshäiriöisten poikien äidit olivat negatiivisempia ollessaan vuorovaikutuksessa omien poikien kuin vieraiden käytöshäiriöisten poikien kanssa. Anderson ym. tulkitsevat tämän negatiivisuuden nousevan äidin ja lapsen aikaisemmista yhteisistä vuorovaikutuskokemuksista.

Tutkimusongelmat. Tässä tutkimuksessa selvitan minkälaisia lastenkasvatuskäytäntöjä 6-vuotiaiden lasten vanhemmat suosivat ja onko isien ja äitien välillä eroa kasvatuskäytäntöjen suhteen. Tarkastelen myös sitä, minkä verran 6-vuotiailla lapsilla esiintyy sekä adaptiivista että ongelmakäyttäytymistä ja onko tyttöjen ja poikien välillä eroja. Lisäksi selvitan miten vanhempien kasvatuskäytännöt ja lapsen sopeutuva ja ongelmakäyttäytyminen ovat yhteydessä keskenään.

2. MENETELMÄ

2.1. Tutkittavat

Tutkittavina oli 185 6-vuotiaasta lasta (tyttöjä 86 ja poikia 99) sekä heidän vanhempansa. Perheet ovat mukana Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella toteutettavassa Varhainen kielen kehitys ja geneettinen dysleksiariski - tutkimusprojektissa, jossa noin kahdensadan lapsen kehitystä seurataan syntymästä kouluikään saakka. Pitkittäistutkimuksessa kerätään tietoja kielen kehityksestä, selvitetään dysleksian varhaisia ennusmerkkejä sekä kehitetään suomalaiseen käyttöön soveltuvia kielellisen varhaiskehityksen arviointimenetelmiä. Projektin aikana on selvitetty myös muun muassa vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta, lasten käyttäytymistä ja vanhempien kasvatuskäytäntöjä. Puolella lapsista toisella vanhemmista on dysleksia, toinen puoli muodostaa verrokkiryhmän, joiden perhetaustassa ei ole lukemisen tai kirjoittamisen vaikeutta.

Tämän pro gradu –tutkielman tutkimusaineisto koostui niistä 185 lapsesta, joiden vanhemmat olivat lasten ollessa 6-vuotiaita täyttäneet lapsen käyttäytymistä koskevan lomakkeen sekä ainakin toinen vanhemmista oli lapsen ollessa 6-vuotias täyttänyt kasvatuskäytäntöjä koskevan itsearviointilomakkeen. Tutkimusaineistossa oli kahdeksan sellaista perhettä, joissa vain äiti oli täyttänyt kasvatuskäytäntö-lomakkeen, muissa perheissä molemmat vanhemmat olivat sen tehneet. Lapset ovat syntyneet vuosina 1993-1996. Lasten ollessa kuusivuotiaita äitien ikä vaihteli välillä 24-48 vuotta keskimääräisen iän ollessa 35,6 vuotta (kh = 4,2). Isien ikä puolestaan vaihteli välillä 26-60 vuotta keskimääräisen iän ollessa 38,0 vuotta (kh = 5,3). Vanhempien koulutus luokiteltiin seitsemään luokkaan yhdistämällä perus- ja jatkokoulutus. Äidit (ka = 4,3; kh = 1,4) olivat isiä (ka = 3,8; kh = 1,3) hieman korkeammin koulutettuja. Äideistä 3,8 %:lla ja isistä 3,2 %:lla ei ollut peruskoulutuksen jälkeistä koulutusta. Äitien yleisimmät koulutustasot olivat taso 4 (27,6 %) ja taso 5 (27,0 %). Taso 4 tarkoittaa joko kansakoulua/peruskoulua/keskikoulua ja tämän lisäksi opistoasteista tutkintoa tai lukiota ja sen lisäksi kouluasteista tutkintoa. Taso 5 tarkoittaa joka

kansakoulua/peruskoulua/keskikoulua ja tämän lisäksi ammatillista korkea-asteen tutkintoa tai lukiota ja sen lisäksi opistoasteista tutkintoa. Isien yleisin koulutustaso oli puolestaan taso 3 (46,5 %), joka tarkoittaa joko kansakoulua/peruskoulua/keskikoulua ja tämän lisäksi kouluasteista tutkintoa tai lukiota ja sen lisäksi korkeintaan vuoden kestänyttä kurssia. Yliopistotasaisen tutkinnon oli suorittanut 11,9 % äideistä ja 5,4 % isistä.

2.2. Tutkimusmenetelmät

2.2.1. Vanhempien kasvatuskäytännöt

Sekä isien että äitien lastenkasvatuskäytäntöjä selvitettiin itsearviointilomakkeen avulla. Lomake sisältää 26 väittämää, joiden sopivuutta omalle kohdalleen vanhemmat arvioivat asteikolla 1-4 (1 = "ei sovi minuun lainkaan", 2 = sopii minuun jonkin verran", 3 = "sopii minuun hyvin" ja 4 = "sopii minuun erittäin hyvin"). Lomake sisältää yhdeksän alaskaalaa, jotka ovat *rohkaisu itsenäisyyteen* (väittämät 2, 5 ja 25), *tunteiden ilmaiseminen* (väittämät 7, 22 ja 24), *rationaalinen ohjaaminen* (väittämät 1, 3 ja 13), *lämpimyys ja kiintymys* (väittämät 1, 10, 19 ja 24), *vanhemmuuden masentuneisuus* (väittämät 4, 14, 18 ja 20), *behavioraalinen kontrollointi* (väittämät 8 ja 23), *autoritaarinen kontrollointi* (väittämät 6, 8, 11, 15 ja 26), *lapsen valvonta* (väittämät 12, 17 ja 21) sekä *psykologinen kontrollointi* (väittämät 9 ja 16). Väittämät heijastelevat samalla keskeisiä kirjallisuudessa esille tuotuja vanhemmuuden ulottuvuuksia (autoritatiivisuus ja autoritaarisuus).

Lomake on Lea Pulkkisen kokoama itsearviointilomake (Pulkkinen, Savioja, Juujärvi, Kokkonen, & Metsäpelto, 2000), jonka väittämät perustuvat Blockin (1981) Child Rearing Practices Report (CRPR) -itseraportointilomakkeen sekä Gerrisin ym. (1993) Parental Stress Inventory -lomakkeen väittämiin. CRPR-itseraportointilomaketta ovat käyttäneet muun muassa Chao ja Kohlberg (1994) sekä Kochanska (1990). Varhainen kielen kehitys ja geneettinen dysleksiariski – tutkimusprojektissa käytetystä lomakkeesta on poistettu kaksi Pulkkisen alkuperäisen

lomakkeen 28 kysymyksestä ("Lapseni pitäisi oppia käyttäytymään kunnolla vanhempiaan kohtaan" sekä "Kun lapseni tekee jotain, mikä ei ole sallittua, minä tavallisesti rankaisen häntä"). Jäljelle jääneistä 26 osiosta 16 (osiot 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 21, 22, 25 ja 26) perustuu CRPR-itseraportointilomakkeeseen, seitsemän (osiot 4, 10, 14, 18, 19, 20 ja 23) Gerrisin ym. Parental Stress Inventory –lomakkeeseen ja loput kolme (osiot 1, 8 ja 24) perustuvat näihin molempiin.

2.2.2. Lasten käyttäytyminen kuusivuotiaana

Lasten ollessa 6-vuotiaita heidän käyttäytymistään selvitettiin vanhempien täyttämällä BASC-lomakkeella (The Behavior Assessment System for Children) (Reynolds & Kamphaus, 1992). Lomake sisältää väittämiä sekä lapsen adaptiiviseen että ongelmakäyttäytymiseen liittyen. Tässä tutkimuksessa käytetty PRS-lomake (Parent Rating Scales) on standardoitu alle kouluikäisten lasten vanhemmille, ja se on normitettu iän ja sukupuolen mukaan sisältäen myös kliinisen normituksen. Arviointilomake sisältää 131 väittämää, joissa on seuraavat vastausvaihtoehdot: "ei koskaan", "toisinaan", "usein" ja "lähes aina". Vanhemman tulee arvioida, kuinka hyvin kukin väittämä kuvaa lapsen toimintaa viimeisen puolen vuoden aikana. Vastaukset pisteytettiin seuraavasti: "ei koskaan" = 0, "toisinaan" = 1, "usein" = 2 ja "lähes aina" = 3. Joidenkin väittämien (12, 34, 37, 100 ja 109) pisteytys käännettiin, jotta niiden sisältö olisi yhteensopiva muiden samaan skaalaan kuuluvien väittämien kanssa.

PRS-lomake sisältää yhteensä kymmenen skaalaa (taulukko 1), joista kaksi mittaa adaptiivista käyttäytymistä: *sopeutuminen* ja *sosiaaliset taidot*. Ongelmakäyttäytymistä kuvaavia skaaloja ovat *hyperaktiivisuus*, *aggressio*, *masentuneisuus*, *vetäytyminen*, *tarkkaavuuden ongelmat*, *ahdistus*, *somatisaatio* sekä *epätavanomainen käyttäytyminen*. Kustakin skaalasta laskettiin summapistemäärät, joiden avulla tarkasteltiin sekä sopeutumisen ja sosiaalisten taitojen että eri ongelmakäyttäytymisen muotojen esiintyvyyttä tytöillä ja pojilla sekä esiintyvyydessä ilmeneviä sukupuolieroja.

Taulukko 1. Lapsen käyttäytymistä mittaavat PRS-skaalat

Skaala	Määritelmä
Hyperaktiivisuus	Taipumus olla yliaktiivinen, rynnätä työstä tai aktiviteetista toiseen ja toimia ajattelematta.
Aggressio	Taipumus käyttäytyä muita ihmisiä kohtaan uhkaavan aggressiivisesti verbaalisella tai fyysisellä tasolla.
Masentuneisuus	Surullisuuden, onnetoman olon ja stressin tunteet, jotka saattavat tulla kyvyttömyydestä selviytyä jokapäiväisestä elämästä tai herättävät itsemurha-ajatuksia.
Vetäytyminen	Taipumus vältellä muita sosiaalisen kontaktin estämiseksi.
Tarkkaavuuden ongelmat	Taipumus tulla helposti häirityksi ja kyvyttömyys keskittyä pitkään.
Ahdistus	Taipumus hermostua, pelätä ja olla huolissaan todellisten tai kuviteltujen ongelmien takia.
Somatisaatio	Taipumus olla ylisensitiivinen ja valittaa vähäisistä fyysisistä ongelmista ja hankaluuksista.
Epätavanomainen käyttäytyminen	Taipumus käyttäytyä kypsymättömästi. Käyttäytymiseen sisältyy usein eriskummallisuuksia (esim. hallusinaatiot). Yhteydessä usein psykoosiin, mutta voi heijastaa myös muiden ongelmien olemassaoloa.
Sopeutuminen	Kyky sopeutua kypsästi ympäristön muutoksiin.
Sosiaaliset taidot	Taidot, jotka tarpeellisia vuorovaikutustilanteessa selviämiseen kotona, koulussa ja yhteiskunnassa.

Summamuuttujien sisäistä reliabiliteettia tarkasteltiin Cronbachin alfa –kertoimien avulla. Kunkin skaalan osalta reliabiliteetit osoittautuivat riittävän hyviksi: sopeutuminen .62, sosiaaliset taidot .79, hyperaktiivisuus .81, aggressio .82, masentuneisuus .74, vetäytyminen .77, tarkkaavuuden ongelmat .77, ahdistus .77, somatisaatio .70 ja epätavanomainen käyttäytyminen .71. Lisäksi muodostettiin neljä laajempaa summamuuttujaa laskemalla eri skaalojen summapistemääriä yhteen. *Eksternaalinen käyttäytyminen* sisältää aggression ja hyperaktiivisuuden, *internaaliseen käyttäytymiseen* kuuluu puolestaan ahdistus, masentuneisuus ja somatisaatio. *Adaptiivisiin taitoihin* sisältyy sopeutuminen sekä sosiaaliset taidot. *Ongelmakäyttäytymiseen* kuuluvat aggressio, ahdistus, tarkkaavuuden ongelmat,

epätavanomainen käyttäytyminen, masentuneisuus, hyperaktiivisuus, somatisaatio ja vetäytyminen. Näiden summamuuttujien reliabiliteetit Conbachin alfa -kertoimien perusteella ovat seuraavat: eksternaalinen käyttäytyminen .75, internaalinen käyttäytyminen .68, adaptiiviset taidot .73 ja ongelmakäyttäytyminen .77.

2.2.3. Aineiston analyysi

Tilastollisesti aineisto käsiteltiin SPSS for Windows –ohjelmalla. Lastenkasvatuskäytäntö-lomakkeen muuttujille tehtiin sekä äideille että isille erikseen eksploratiivinen faktorianalyysi pääakselifaktoroinnin (PAF) avulla, rotaatiomenetelmäksi valittiin direct oblimin. Isien ja äitien vertailun vuoksi haluttiin molemmille vanhemmille muodostaa samanlainen faktorirakenne. Tulkinnallisesti ja tilastollisesti selkein oli pakotettu kolmen faktorin ratkaisu. Faktoreiden pohjalta muodostettiin kasvatuskäytäntöjä mittaavat summamuuttujat laskemalla kullekin faktorille ensisijaisesti latautuneiden osioiden keskiarvo. Keskiarvojen eroja tutkittiin riippuvien sekä riippumattomien otosten t-testeillä. Korrelaatioita tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokertoimien avulla.

3. TULOKSET

3.1. Vanhempien kasvatuskäytännöt

Vanhempien lastenkasvatuskäytäntöjä mittaavan lomakkeen muuttujille tehtiin sekä äideille että isille erikseen eksploratiivinen faktorianalyysi pääakselifaktoroinnin (PAF) avulla. Rotaatiomenetelmäksi valittiin direct oblimin, koska faktoreiden oletettiin korreloivan keskenään. Osioille tehtiin useita faktorianalyyseja kokeillen eri faktorimääriä. Väittämistä poistettiin sellaiset, jotka eivät näyttäneet latautuvan millekään faktorille tai jotka latautuivat useammalle kuin yhdelle faktorille sekä sellaiset joiden lataus jäi pienemmäksi kuin .30. Isien ja äitien vertailun vuoksi haluttiin molemmille vanhemmille muodostaa samanlainen faktorirakenne. Näin ollen lopullisesta faktoriratkaisusta poistettiin sekä isiltä että äideiltä osiot 2 (”Rohkaisen lastani olemaan itsenäinen”), 10 (”Lasken usein leikkiä lapseni kanssa”), 15 (”Mielestäni ruumiillinen rankaisu on tehokkain kasvatustapa”), 16 (”Ohjailen lastani varoittamalla häntä pahoista asioista, joita hänelle voi tapahtua”) ja 26 (”Lapsella ei pitäisi olla salaisuuksia vanhemmiltaan”). Osioiden poistamisen jälkeen tulkinnallisesti ja tilastollisesti selkein oli pakotettu kolmen faktorin ratkaisu. Äideillä myös neljän faktorin ratkaisu olisi ollut mielekäs, mutta se ei toiminut isien kohdalla. Näin ollen päädyttiin kolmeen faktoriin. Kolmen faktorin ratkaisussa kaikki jäljellä olevat 21 väittämää latautuivat ensisijaisesti samoille faktoreille molemmilla vanhemmilla. Kaksi kasvatuskäytäntöfaktoria nimettiin sisällöllisen tulkinnan perusteella Baumrindia (1989) mukailten *autoritatiivisuudeksi* ja *autoritaarisuudeksi*. Kolmas faktori nimettiin *vanhemmuuden masentuneisuudeksi* Gerrisin ym. (1993) mukaan. Taulukossa 2 on esitetty faktoriratkaisu sekä voimakkaimmat väittämäkohtaiset faktorilataukset äideillä ja isillä.

Taulukko 2. Vanhempien kasvatuskäytäntöjen faktorirakenne sekä voimakkaimmat väittämäkohtaiset faktorilataukset äideillä ja isillä

Faktori	Väittämät	Lataus äiti/isä
1. Autoritatiivisuus	1. Kerron usein lapselleni, kuinka paljon arvostan sitä, että hän yrittää tehdä jotakin tai saa jotakin aikaan.	.558/.651
	3. Uskon, että kiitos saa aikaan enemmän kuin rangaistus.	.540/.566
	5. Kunnioitan lapseni mielipidettä.	.435/.560
	12. Tiedän mikä on lapseni päiväohjelma.	.540/.413
	13. Kun lapseni käyttäytyy huonosti, selvitämme asiat puhumalla.	.475/.468
	17. Otan selvää, missä ja kenen kanssa lapseni milloinkin on.	.527/.489
	19. Osoitan lapselleni usein, että rakastan häntä.	.540/.493
	21. Tiedän, mistä lapseni on kiinnostunut ja mitä hän harrastaa.	.592/.556
	22. Olen lapseni seurassa mutkaton ja rento.	.534/.499
	24. Minulla ja lapsellani on hyvä suhde.	.647/.420
25. Otan tavallisesti huomioon lapseni mieltymykset tehdessäni suunnitelmia perheelle.	.531/.585	
2. Autoritaarisuus	6. Uskon, että toruminen ja arvostelu on lapselle eduksi.	.371/.337
	7. Annan lapseni nähdä, että olen vihainen.	.312/.446
	8. Lapseni pitäisi oppia, että meidän perheessämme tavat ja säännöt ovat tärkeitä.	.515/.637
	9. Opetan lapselleni, että paha saa aina palkkansa.	.466/.405
	11. En anna lapseni kyseenalaistaa päätöksiäni.	.394/.331
23. On tärkeää, että lapset tottelevat vanhempiaan.	.622/.751	
3. Vanhemmuuden masentuneisuus	4. Minulla on lasteni kasvattamisessa paljon enemmän ongelmia kuin osasin odottaa.	.803/.700
	14. Kun ajattelen sitä, millainen vanhempi minä olen, tunnen usein syyllisyyttä tai riittämättömyyttä.	.723/.700
	18. Lasten kasvattaminen tuntuu minusta usein ylivoimaiselta tehtävältä.	.850/.716
	20. Kykyni huolehtia lapsistani on vähäisempi kuin olin ajatellut.	.624/.552

Faktoreiden pohjalta muodostettiin kasvatuskäytäntöjä mittaavat summamuuttujat laskemalla kullekin faktorille ensisijaisesti latautuneiden osioiden keskiarvo. Näiden summamuuttujien sisäistä reliabiliteettia tarkasteltiin Cronbachin alfa -kertoimien avulla. Autoritatiivisuuden (äidit .82; isät .81) ja vanhemmuuden masentuneisuuden (äidit .84; isät .77) osalta kertoimet olivat hyvät, autoritaarisuuden (äidit .59; isät .64) suhteen ei päästy yhtä korkeaan luotettavuuteen.

Summamuuttujien avulla tarkasteltiin äitien ja isien välillä ilmeneviä eroja kasvatuskäytäntöjen suhteen. Summamuuttujat jakautuivat likimain normaalisesti, joten eroja tutkittiin riippuvien otosten t-testeillä (taulukko 3). Äidit osoittautuivat isiä autoritatiivisemmiksi eron ollessa tilastollisesti erittäin merkitsevä. Isät puolestaan olivat äitejä hieman autoritaarisempia, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Vanhemmuuden masentuneisuutta ilmeni äideillä jonkin verran isiä enemmän, mutta ero ei yltänyt tilastolliseen merkitsevyyteen.

Keskiarvojen (taulukko 3) perusteella vanhemmat näyttivät suosivan eniten autoritatiivisuutta. Riippuvien otosten t-testien perusteella havaittiinkin, että vanhemmat ilmaisivat autoritatiivisuuden kuvaavan kasvatustyyliään enemmän kuin autoritaarisuuden (äidit: $t = 20,97$, $p < .001$; isät: $t = 7,36$, $p < .001$) tai vanhemmuuden masentuneisuuden (äidit: $t = 29,95$, $p < .001$; isät: $t = 25,52$, $p < .001$).

Taulukko 3. Vanhempien kasvatuskäytännöt ja sukupuolten väliset erot

Kasvatus- käytäntö	Äidit		Isät		t	df	p
	ka	kh	ka	kh			
Autoritatiivisuus	3,52	.34	3,12	.41	11,61	176	.000***
Autoritaarisuus	2,75	.41	2,81	.43	-1,44	176	.152
Vanhemmuuden masentuneisuus	1,73	.61	1,66	.53	1,42	176	.157

*** $p < .001$

Vanhempien lastenkasvatuskäytäntöjen välisiä yhteyksiä tarkasteltiin kasvatuskäytäntösummamuuttujien välisten interkorrelaatioiden avulla (taulukko 4). Äidin ja isän autoritatiivisuuden todettiin olevan positiivisessa yhteydessä keskenään: mitä autoritatiivisempi äiti oli kasvatuksessaan, sitä enemmän myös isä suosi autoritatiivisuutta. Samoin äidin ja isän vanhemmuuden masentuneisuus olivat positiivisesti yhteydessä toisiinsa: mitä enemmän äiti koki masentuneisuutta, sitä enemmän myös isä ilmaisi tätä itsessään. Masentuneisuus oli myös negatiivisesti yhteydessä autoritatiivisuuden kanssa molemmilla vanhemmilla: mitä enemmän äiti tai isä koki vanhemmuuden masentuneisuutta, sitä vähemmän hän oli autoritatiivinen kasvatuksessaan. Lisäksi äidin autoritatiivisuuden ja isän masentuneisuuden välillä todettiin negatiivinen yhteys: mitä autoritatiivisempi äiti oli, sitä vähemmän isä koki vanhemmuuden masentuneisuutta.

Taulukko 4. Kasvatuskäytäntöjä kuvaavien summamuuttujien Pearsonin korrelaatiot isillä ja äideillä

Kasvatus- käytäntö	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Autoritatiivisuus, äiti						
2. Autoritatiivisuus, isä	.25**					
3. Autoritaarisuus, äiti	.13	-.03				
4. Autoritaarisuus, isä	-.04	.11	.11			
5. Vanhemmuuden masentuneisuus, äiti	-.32***	-.10	.11	-.11		
6. Vanhemmuuden masentuneisuus, isä	-.20**	-.32***	-.00	.02	.36***	

**p<.01; ***p<.001

Vanhempien iän ja koulutuksen yhteyttä kasvatuskäytäntöihin tarkasteltiin Pearsonin korrelaatioiden avulla. Äitien osalta korrelaatiot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Isillä ikä ei ollut yhteydessä kasvatuskäytäntöihin, mutta koulutus sitä vastoin oli positiivisessa yhteydessä autoritatiivisuuteen ($r = .19$, $p < .05$): mitä korkeampi koulutus isällä oli, sitä enemmän hän suosi autoritatiivisuutta. Isillä

koulutus oli yhteydessä myös vanhemmuuden masentuneisuuteen ($r = -.24, p < .01$): mitä vähemmän isällä oli koulutusta, sitä enemmän hän koki masentuneisuutta.

3.2. Lasten adaptiivinen ja ongelmakäyttäytyminen

Lasten käyttäytymistä tarkasteltiin laskemalla erikseen tytöille ja pojille keskiarvot kullekin käyttäytymisskaalalle. Skaalat jakautuivat likimain normaalisesti, joten sukupuolten välisiä eroja tarkasteltiin riippumattomien otosten t-testeillä (taulukko 5).

Taulukko 5. Tyttöjen ja poikien adaptiivinen ja ongelmakäyttäytyminen skaaloittain

Käyttäytymis- skaala	Tytöt (n=86)		Pojat (n=99)		t	df	p
	ka	kh	ka	kh			
Hyperaktiivisuus	12,93	5,67	13,55	5,29	-.76	183	.447
Aggressio	10,15	3,71	11,37	4,10	-2,12	183	.036*
Masentuneisuus	9,42	3,27	8,34	3,63	2,10	183	.037*
Vetäytyminen	7,72	3,63	7,17	3,99	.97	183	.331
Tarkkaavuuden ongelmat	5,71	2,89	6,89	2,54	-2,96	183	.003**
Ahdistus	7,40	3,74	6,98	3,53	.78	183	.439
Somatisaatio	6,16	3,58	5,91	3,14	.51	170,59	.612
Epätavanomainen käyttäytyminen	3,71	2,79	3,68	2,92	.08	183	.939
Sopeutuminen	22,31	3,03	21,52	2,93	1,82	183	.070(*)
Sosiaaliset taidot	24,72	4,67	23,82	4,39	1,35	183	.178

(*) $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$

Tytöt ja pojat erosivat tilastollisesti merkitsevästi tarkkaavuuden ongelmien osalta, siten että pojilla esiintyi niitä tyttöjä enemmän. Tilastollisesti melkein merkitsevä ero ilmeni aggression ja masentuneisuuden suhteen. Pojat osoittautuivat tyttöjä aggressiivisemmiksi, tytöillä puolestaan esiintyi enemmän masentuneisuutta. Suuntaa

antavasti tytöt ja pojat erosivat myös sopeutumisen suhteen tyttöjen ollessa poikia sopeutuvampia. Lisäksi tarkasteltiin tyttöjen ja poikien välisiä eroja neljän laajemman summamuuttujan osalta (taulukko 6). T-testien perusteella ainoastaan adaptiivisten taitojen suhteen ilmeni suuntaa antava ero, siten että tytöt olivat adaptiivisilta taidoiltaan poikia etevämpiä.

Taulukko 6. Tyttöjen ja poikien adaptiivinen ja ongelmakäyttäytyminen laajempien summamuuttujien kautta tarkasteltuna

Summa- muuttuja	Tytöt (n=86)		Pojat (n=99)		t	df	p
	ka	kh	ka	kh			
Eksternaalinen käyttäytyminen	23,08	8,63	24,92	8,38	-1,47	183	.144
Internaalinen käyttäytyminen	22,98	8,36	21,23	7,99	1,45	183	.149
Adaptiiviset taidot	47,03	7,11	45,33	6,48	1.70	183	.090(*)
Ongelma- käyttäytyminen	63,20	19,28	63,89	18,04	-.25	183	.802

(*)p< .10

Ongelmakäyttäytymisen skaalojen interkorrelaatioita tarkasteltaessa havaittiin, että yhden ongelmakäyttäytymisen muodon esiintyminen oli yhteydessä muihin ongelmakäyttäytymisen muotoihin. Kuuden ongelmakäyttäytymistä mittaavan skaalan (hyperaktiivisuus, aggressio, masentuneisuus, tarkkaavuuden ongelmat, ahdistus sekä epätavanomainen käyttäytyminen) osalta interkorrelaatiot olivat kaikki positiivisia ja tilastollisesti merkitseviä vähintään tasolla .01 tarkasteltaessa poikia ja tyttöjä yhdessä. Mikäli poikia ja tyttöjä tarkasteltiin erikseen kaikki interkorrelaatiot näiden kuuden skaalan suhteen olivat positiivisia ja tilastollisesti merkitseviä vähintään tasolla .05. Vetäytyminen ja somatisaatio eivät korreloineet näin johdonmukaisesti muiden ongelmakäyttäytymisen skaalojen kanssa, mutta myös niiden suhteen löytyi tilastollisesti merkitseviä korrelaatioita, jotka olivat positiivisia ja vähintään tasoa .05. Tytöillä vetäytyminen korreloi ahdistuksen ja somatisaation kanssa, pojilla puolestaan vain somatisaation kanssa. Somatisaatio korreloi vetäytymisen lisäksi tytöillä masentuneisuuden ja ahdistuksen kanssa, pojilla puolestaan aggression, masentuneisuuden, ahdistuksen ja epätavanomaisen käyttäytymisen kanssa.

Lasten käyttäytymisen interkorrelaatioita tarkasteltiin myös neljän laajemman summamuuttujan suhteen (taulukko 7). Havaittiin, että sekä tytöillä että pojilla eksternaalinen ja internaalinen käyttäytyminen olivat yhteydessä keskenään: mitä enemmän lapsella oli eksternaalisia oireita, sitä enemmän hänellä oli myös internaalista käyttäytymistä. Lisäksi havaittiin, että adaptiiviset taidot olivat negatiivisesti yhteydessä ongelmakäyttäytymiseen: mitä paremmat olivat lapsen adaptiiviset taidot, sitä vähemmän hänellä esiintyi ongelmakäyttäytymistä. Tarkasteltaessa eksternaalisia ja internaalisia oireita erikseen havaittiin yhteys adaptiivisiin taitoihin vain tyttöjen osalta. Mitä paremmat olivat tytön adaptiiviset taidot, sitä vähemmän hänellä esiintyi sekä eksternaalisia että internaalisia oireita.

Taulukko 7. Tyttöjen ja poikien käyttäytymistä kuvaavien summamuuttujien Pearsonin korrelaatiot

Summa- muuttuja		1.	2.	3.	4.
1. Eksternaalinen käyttäytyminen	tytöt pojat				
2. Internaalinen käyttäytyminen	tytöt pojat	.41*** .43***			
3. Adaptiiviset taidot	tytöt pojat	-.41*** -.20	-.37** -.11		
4. Ongelma- käyttäytyminen	tytöt pojat	.80*** .81***	.84*** .82***	-.50*** -.31**	

**p< .01; ***p< .001

3.3. Kasvatuskäytäntöjen ja lasten käyttäytymisen väliset yhteydet

Kolmantena tutkimusongelmana oli selvittää vanhempien kasvatuskäytäntöjen ja lasten käyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Näitä tarkasteltiin korrelaatioiden avulla. Aluksi yhteyksiä tarkasteltiin tytöillä ja pojilla yhteisesti (taulukko 8). Kasvatuskäytännöistä äidin masentuneisuudella näytti olevan eniten yhteyttä lapsen käyttäytymiseen. Mitä enemmän äiti koki vanhemmuuden masentuneisuutta, sitä enemmän lapsella ilmeni hyperaktiivisuutta, aggressiota, masentuneisuutta, tarkkaavuuden ongelmia, ahdistusta, somatisaatiota sekä epätavanomaista käyttäytymistä. Isän masentuneisuus puolestaan oli yhteydessä lapsen tarkkaavuuden ongelmiin ja masentuneisuuteen: mitä enemmän isä raportoi vanhemmuuden masentuneisuutta, sitä enemmän hänen lapsellaan oli ongelmia tarkkaavuudessa sekä masentuneisuutta. Lapsen sosiaaliset taidot sekä sopeutuminen olivat puolestaan negatiivisesti yhteydessä sekä isän että äidin masentuneisuuteen: mitä enemmän vanhemman kasvatustyyliä kuvasi masentuneisuus, sitä heikommat olivat lapsen sosiaaliset ja sopeutumisen taidot. Isän autoritaarisuus oli yhteydessä vain lapsen sopeutumisen kanssa: mitä autoritaarisempi isä oli, sitä paremmat olivat lapsen sopeutumisen taidot. Äidin autoritaarisuus sen sijaan ei korreloinut merkitsevästi minkään lapsen käyttäytymistä kuvaavan skaalan kanssa.

Äidin autoritatiivisuus oli negatiivisesti yhteydessä lapsen aggressioon, masentuneisuuteen, tarkkaavuuden ongelmiin, ahdistukseen sekä epätavanomaiseen käyttäytymiseen: mitä autoritatiivisempi äiti oli kasvatuksessaan, sitä vähemmän lapsella esiintyi näitä käyttäytymisen muotoja. Isän autoritatiivisuus puolestaan korreloi negatiivisesti lapsen hyperaktiivisuuden, aggression ja tarkkaavuuden ongelmien kanssa: mitä enemmän isä suosi autoritatiivisuutta, sitä vähemmän hänen lapsellaan ilmeni näitä ongelmakäyttäytymisen muotoja. Lisäksi havaittiin, että lapsen hyvät sosiaaliset taidot sekä hyvä sopeutuminen olivat positiivisessa yhteydessä sekä isän että äidin autoritatiivisuuden kanssa.

Taulukko 8. Lasten käyttäytymisen ja vanhempien kasvatuskäytäntöjen väliset Pearsonin korrelaatiot

Käyttäytymis- skaala	Autoritaii- visuus, äiti	Autoritaii- visuus, isä	Autoritaa- risuus, äiti	Autoritaa- risuus, isä	Masentu- neisuus, äiti	Masentu- neisuus, isä
Hyperaktiivisuus	-.14	-.18*	.07	-.10	.32***	.13
Aggressio	-.22**	-.23**	.01	-.04	.28***	.14
Masentuneisuus	-.21**	-.02	.02	-.09	.39***	.15*
Vetäytyminen	-.02	.02	-.02	-.10	.13	.10
Tarkkaavuuden ongelmat	-.19**	-.22**	.01	-.09	.26***	.17*
Ahdistus	-.15*	.05	.03	-.08	.32***	.14
Somatisaatio	-.03	.04	.01	-.08	.16*	.14
Epätavanomainen käyttäytyminen	-.17*	-.06	.01	-.01	.29***	.13
Sopeutuminen	.17*	.19*	.12	.16*	-.25**	-.22**
Sosiaaliset taidot	.25**	.15*	.09	.08	-.20**	-.18*

*p< .05; **p< .01; ***p< .001

Koska haluttiin selvittää, ovatko yhteydet erilaisia tytöillä ja pojilla tarkasteltiin myös tyttöjä ja poikia erikseen (taulukko 9). Tällöin kummankaan vanhemman autoritaarisuus ei korreloinut merkitsevästi yhdenkään lapsen käyttäytymistä kuvaavan skaalan kanssa, minkä vuoksi kyseinen kasvatuskäytäntö jätettiin taulukosta kokonaan pois.

Tytöitä ja poikia erikseenkin tarkasteltaessa äidin masentuneisuudella näytti olevan eniten yhteyttä lapsen käyttäytymisen kanssa. Sekä tytöillä että pojilla äidin masentuneisuus oli positiivisessa yhteydessä monenlaisen ongelmakäyttäytymiseen: hyperaktiivisuuteen, aggressioon, masentuneisuuteen, tarkkaavuuden ongelmiin, ahdistukseen sekä epätavanomaiseen käyttäytymiseen. Isän masentuneisuus oli yhteydessä tyttöjen aggression ja tarkkaavuuden ongelmien kanssa: mitä enemmän isä koki vanhemmuuden masentuneisuutta, sitä enemmän tyttärellä oli aggressiivisuutta sekä ongelmia tarkkaavuudessa. Pojilla puolestaan isän masentuneisuus korreloi positiivisesti ahdistuksen kanssa. Molempien vanhempien masentuneisuus oli negatiivisesti yhteydessä sopeutumisen kanssa sekä tytöillä että pojilla: mitä masentuneemmaksi vanhempi kuvasi itsensä, sitä heikompaa oli lapsen

sopeutuminen. Tämän lisäksi sekä isän että äidin masentuneisuus oli negatiivisesti yhteydessä tyttöjen sosiaalisiin taitoihin: mitä enemmän vanhempi koki masentuneisuutta, sitä heikommat olivat tyttären sosiaaliset taidot. Vastaavaa yhteyttä ei havaittu pojilla.

Äidin autoritatiivisuus oli yhteydessä tyttöjen aggressioon, tarkkaavuuden ongelmiin, sopeutumiseen sekä sosiaalisiin taitoihin. Mitä autoritatiivisemmaksi äiti kuvasi kasvatuskäytäntöjään, sitä vähemmän tytöllä oli aggressiota ja ongelmia tarkkaavuudessa ja sitä paremmat olivat hänen sosiaaliset ja sopeutumisen taitonsa. Poikien kohdalla äidin autoritatiivisuus korreloi vain masentuneisuuden ja sosiaalisten taitojen kanssa: mitä enemmän äiti suosi autoritatiivisuutta, sitä vähemmän pojalla oli masentuneisuutta ja sitä paremmat olivat hänen sosiaaliset taitonsa. Isän autoritatiivisuus oli puolestaan yhteydessä poikien aggression ja sopeutumisen kanssa: mitä autoritatiivisemmaksi isä kuvasi itseään, sitä vähemmän pojalla ilmeni aggressiota ja sitä parempaa oli hänen sopeutumisensa. Tyttöjen osalta isän autoritatiivisuus liittyi vähäisempiin tarkkaavuuden ongelmiin.

Taulukko 9. Lasten käyttäytymisen ja vanhempien kasvatuskäytäntöjen väliset Pearsonin korrelaatiot tytöillä ja pojilla

Käyttäytymis- skaala		Autoritaii- visuus, äiti	Autoritaii- visuus, isä	Masentu- neisuus, äiti	Masentu- neisuus, isä
Hyperaktiivisuus	tytöt	-.19	-.16	.28**	.12
	pojat	-.09	-.20	.35***	.13
Aggressio	tytöt	-.35**	-.19	.35**	.24*
	pojat	-.13	-.25*	.24*	.06
Masentuneisuus	tytöt	-.18	-.03	.37***	.15
	pojat	-.24*	-.04	.42***	.15
Vetäytyminen	tytöt	-.03	.14	.15	.03
	pojat	-.01	-.08	.13	.16
Tarkkaavuuden ongelmat	tytöt	-.32**	-.24*	.29**	.30**
	pojat	-.09	-.17	.25*	.05
Ahdistus	tytöt	-.18	.07	.29**	.06
	pojat	-.12	.02	.35***	.21*
Somatisaatio	tytöt	-.05	.03	.17	.08
	pojat	-.01	.04	.16	.19
Epätavanomainen käyttäytyminen	tytöt	-.17	-.11	.23*	.11
	pojat	-.17	-.02	.34**	.14
Sopeutuminen	tytöt	.27*	.14	-.30**	-.23*
	pojat	.09	.22*	-.21*	-.23*
Sosiaaliset taidot	tytöt	.22*	.20	-.24*	-.26*
	pojat	.28**	.09	-.17	-.11

*p< .05; **p< .01; ***p< .001

4. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa vanhempien kasvatuskäytäntöjä sekä kuusivuotiaiden lasten adaptiivista ja ongelmakäyttäytymistä. Lisäksi haluttiin selvittää kasvatuskäytäntöjen ja lasten käyttäytymisen välisiä yhteyksiä sekä tarkastella mahdollisia sukupuolieroja.

Faktorianalyysin perusteella vanhempien kasvatuskäytännöt näyttivät jakautuvan kolmeen aiemmassakin tutkimuskirjallisuudessa esille tuotuun selvästi erottuvaan kategoriaan, autoritatiivisuuteen, autoritaarisuuteen (Baumrind, 1989) sekä vanhemmuuden masentuneisuuteen (Gerris ym., 1993). Autoritatiiviset vanhemmat pyrkivät ohjaamaan lastaan rationaalisella tavalla (Baumrind, 1989). He kunnioittavat lapsensa yksilöllisyyttä ja tämän mielipiteitä ohjaten lastaan johdonmukaisesti. He suosivat keskustelevaa ilmapiiriä, ovat rakastavia ja sitoutuneita lapseensa. Autoritaariset vanhemmat puolestaan arvostavat tottelevaisuutta ja sääntöjen kunnioittamista. He eivät autoritatiivisten vanhempien tavoin käytä keskustelevaa ohjaustapaa vaan korostavat aikuislähtöistä päätöksentekoa ja vanhempien tottelemisen tärkeyttä. Vanhemmuuden masentuneisuus kuvaa riittämättömyyden, syyllisyyden ja kyvyttömyyden tunteita liittyen omaan vanhemmuuteen ja lasten kasvattamiseen (Gerris ym., 1993).

Tämän tutkimuksen valossa vanhemmat näyttävät suosivan eniten autoritatiivisuutta. Tulos vastaa Kettusen ym. (1996) havaintoa. Aiemman tutkimuskirjallisuuden mukaisesti (Aunola ym., 1999; Kettunen ym., 1996; Smetana, 1995; Stoneman ym., 1989) äidit osoittautuivat tässäkin tutkimuksessa isää autoritatiivisemmiksi. Sen sijaan autoritaarisuuden suhteen isät ja äidit eivät eronneet. Tulos on yhtenevä Hahlomaan ym. (1999) havainnon kanssa. Kuitenkin monissa muissa tutkimuksissa (Aunola ym., 1999; Smetana, 1995; Stoneman ym., 1989) isien on todettu suosivan äitejä enemmän autoritaarisuutta. Tätä tulosta arvioitaessa tulee huomioida, että tässä tutkimuksessa autoritaarisuutta ei tavoitettu kovinkaan selvästi, sen osalta ei päästy yhtä korkeaan luotettavuuteen kuin muiden kasvatuskäytäntöjen suhteen. Voi olla, että nykyajan vanhemmat eivät juurikaan ole autoritaarisia tai sitten

tässä tutkimuksessa käytetty kyselylomake ei vain tuo autoritaarisuutta esiin. Mahdollisesti nykyajan isät ovat myös kasvatuskäytännössään aiempaa lapsikeskeisempiä ja näin lähempänä äitien lastenkasvatuskäytäntöjä. Voi myös olla, että tutkimukseen osallistuneet isät ovat tiedostavampia kasvattajia kuin isät keskimäärin, ovathan he olleet jo pitkään mukana tutkimuksessa ja ehkä pohtineet kasvatukseen ja lapsen kehitykseen liittyviä asioita keskimääräistä enemmän.

Tässä tutkimuksessa äitien ja isien autoritatiivisuus olivat positiivisessa yhteydessä toisiinsa. Myös isien ja äitien vanhemmuuden masentuneisuus korreloivat positiivisesti keskenään. Tulokset ovat johdonmukaisia Hahlomaan ym. (1999) havaintojen kanssa, joiden mukaan vanhemmuuden heikkous ja vahvuus kumuloituvat perheissä. Tässä tutkimuksessa havaittiin negatiivinen yhteys myös äidin autoritatiivisuuden ja isän masentuneisuuden välille. Edelleen tämä tulos tukee kumuloituvuuden ajatusta. Lisäksi havaittiin aiempien tutkimusten mukaisesti (Hahlomaa ym., 1999; Onatsu-Arvilommi, Nurmi, & Aunola, 1998), että niin isillä kuin äideilläkin autoritatiivisuus oli negatiivisesti yhteydessä masentuneisuuteen.

Tässä tutkimuksessa äidin ikä ja koulutus eivät olleet yhteydessä kasvatuskäytäntöihin. Myöskään isien osalta ikä ei korreloinut kasvatuskäytäntöjen kanssa, mutta koulutus sitä vastoin oli positiivisesti yhteydessä autoritatiivisuuteen ja negatiivisesti vanhemmuuden masentuneisuuteen. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu molempien vanhempien sosiaalisen aseman olevan positiivisesti yhteydessä autoritatiivisuuden kanssa (Chen ym., 1997). Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on tullut esiin myös koulutuksen ja sosiaalisen aseman negatiivinen yhteys autoritaarisuuteen. Aunola ym. (1999) havaitsivat vanhempien koulutuksen korreloivan negatiivisesti autoritaarisen kasvatuskäytännön kanssa. Chenin ym. (1997) tutkimuksessa puolestaan vain äidin sosiaalisen aseman ja autoritaarisuuden välillä oli negatiivinen yhteys. Tässä tutkimuksessa koulutuksen ja autoritaarisuuden välisen yhteyden puuttuminen selittyy ainakin osaksi juuri sillä, ettei autoritaarisuus noussut tutkimuksessa kovin selvästi esiin.

Tämän tutkimuksen mukaan 6-vuotiailla pojilla esiintyy tyttöjä enemmän tarkkaavuuden ongelmia sekä aggressiivisuutta. Tulokset ovat yhteneviä aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa (Almqvist ym., 1999a, 1999b; Berk, 1989; Björkqvist ym., 1992; Kumpulainen, 2000; LaFreniere & Dumas, 1996; Shaffer, 1999). Tulosten perusteella 6-vuotiailla tytöillä puolestaan on poikia enemmän masentuneisuutta. Aiemmissä tutkimuksissa havainnot eivät ole olleet yhdenmukaisia masentuneisuuden

suhteen. Almqvist ym. (1999a) toteavat tytöillä esiintyvän poikia enemmän tunne-elämän häiriöitä, Moilanen (2000a) puolestaan toteaa vastaavan eron ilmenevän vasta kouluiästä alkaen. Sen sijaan LAPSET-tutkimuksessa 8-9-vuotiailla pojilla esiintyi tyttöjä enemmän masentuneisuutta. Voi olla, että masentuneet tytöt ja pojat oirehtivat hieman eri tavoin ja tällöin eri tutkimukset tuottavat erilaisia tuloksia riippuen siitä miten masentuneisuutta on mitattu. Tutkimuskirjallisuuden perusteella tytöt ovat sosiaalisesti poikia kyvykkäämpiä (Carson ym., 1987; LaFreniere & Dumas, 1996). Myös tässä tutkimuksessa havaittiin tyttöjen ja poikien eroavan suuntaa antavasti adaptiivisten taitojen suhteen tyttöjen ollessa adaptiivisilta taidoiltaan poikia etevämpiä.

Lasten psyykkiselle oireilulle on tyypillistä kahden tai useamman oireen esiintyminen samanaikaisesti (Gilger & Kaplan, 2001; Kumpulainen, 2000) ja usein lapset oirehtivat sekä internaalisesti että eksternaalisesti (Herbert, 1987; Hinshaw ym., 1992; Virtanen, 1996). Näin näyttää olevan myös tämän tutkimuksen perusteella, sillä yhden ongelmakäyttäytymisen muodon esiintyminen oli yhteydessä muihin ongelmakäyttäytymisen muotoihin. Lisäksi tässäkin tutkimuksessa internaalinen ja eksternaalinen oireilu korreloivat positiivisesti keskenään. Tässä tutkimuksessa havaittiin myös, että lapsen adaptiiviset taidot korreloivat negatiivisesti ongelmakäyttäytymisen kanssa. Hyvät adaptiiviset valmiudet saattavat siis suojata ongelmakäyttäytymiseltä. Voi myös olla, että adaptiivisten taitojen puute altistaa ongelmakäyttäytymiselle, koska tällöin lapsella ei ole riittäviä positiivisia keinoja toimia sosiaalisissa tilanteissa. Tai sitten voi olla niin, että vanhempien kasvatuskäytännöt vaikuttavat molempiin ja tästä seuraa havaitunkaltainen yhteys. Vaikka prososiaalisuudella näyttääkin olevan geneettinen tausta, on kasvuympäristöllä olennainen rooli sen kehittämisessä (Schaffer, 1996; Shaffer, 1999) ja lapsi tarvitsee vuorovaikutustilanteita sosiaalisten taitojen harjoitteluun (Schaffer, 1992). Adaptiivisten taitojen harjoittelu vaikuttaisikin olevan tärkeää lapsen positiivisen kehityksen kannalta.

Tässä tutkimuksessa vanhemmuuden masentuneisuus nousi kasvatuskäytännöistä selkeimmin esiin tarkasteltaessa kasvatuskäytäntöjen ja lasten käyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Aiemman tutkimuskirjallisuudenkin mukaan vanhempien masentuneisuus on yhteydessä lasten käyttäytymiseen. Äidin masentuneisuuden on todettu olevan negatiivisessa yhteydessä lapsen sosiaalisen ja akateemisen suoriutumisen kanssa (Meadows, 1996). Myös Hahlmaa ym. (1999) sekä Kangasharju (2000) havaitsivat

juuri masentuneen kasvatuskäytännön olevan yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen.

Tämän tutkimuksen valossa erityisesti äidin masentuneisuus näytti olevan yhteydessä lapsen käyttäytymiseen. Äidin masentuneisuus korreloi positiivisesti tyttöjen ja poikien hyperaktiivisuuden, aggression, masentuneisuuden, tarkkaavuuden ongelmien, ahdistuksen sekä epätavanomaisen käyttäytymisen kanssa. Isän masentuneisuus oli hieman eri tavalla yhteydessä tyttöjen ja poikien käyttäytymiseen. Se korreloi positiivisesti tyttöjen aggression ja tarkkaavuuden ongelmien kanssa. Poikien kohdalla isän masentuneisuus oli puolestaan positiivisesti yhteydessä ahdistuksen kanssa. Lisäksi vanhemmuuden masentuneisuus oli negatiivisessa yhteydessä lasten sopeutumiseen ja tyttöjen osalta myös sosiaalisiin taitoihin. Myös vähän vanhemmille lapsille (10-18-vuotiaille) tehdyssä tutkimuksessa on havaittu sekä isän että äidin masentuneisuuden olevan positiivisessa yhteydessä lasten eksternaalisiin ja intenaalisiin oireisiin (Jacob & Johnson, 1997). Täytyy kuitenkin huomioida, että vaikka masentuneisuus nousi tässä tutkimuksessa näin selvästi esiin, oli se varsin lievä. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että lievydestään huolimatta vanhemmuuden masentuneisuus oli monella tavalla yhteydessä lasten käyttäytymiseen.

Autoritaarisuus ei tämän tutkimuksen mukaan näyttänyt juurikaan olevan yhteydessä lasten käyttäytymiseen, mutta sen sijaan autoritatiivisuuden osalta tulokset vastasivat aiempia havaintoja (Baumrind, 1989; Chen ym., 1997; Hart ym., 1992; Maccoby & Martin, 1983; Shaffer, 1999) kasvatustyylin yhteyksistä lasten positiiviseen käyttäytymiseen ja ongelmakäyttäytymisen puuttumiseen. Äidin autoritatiivisuus oli negatiivisesti yhteydessä tyttöjen aggression ja tarkkaavuuden ongelmiin sekä poikien masentuneisuuteen. Lisäksi äidin autoritatiivisuus korreloi positiivisesti tyttöjen ja poikien sosiaalisten taitojen sekä tyttöjen sopeutumisen kanssa. Isän autoritatiivisuus oli negatiivisesti yhteydessä poikien aggression ja positiivisesti poikien sopeutumiseen. Tyttöjen osalta isän autoritatiivisuus liittyi puolestaan vähäisempiin tarkkaavuuden ongelmiin.

Tutkimuksessa on omat rajoituksensa. Tuloksia tulkittaessa täytyy huomioida, että löydetyt yhteydet ovat korrelatiivisia ja näin ollen eivät kerro mitään havaittujen yhteyksien suunnasta. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida esimerkiksi sanoa saako vanhemmuuden masentuneisuus aikaan lasten ongelmakäyttäytymistä vai onko niin, että sellaisten lasten vanhemmat, joilla esiintyy ongelmakäyttäytymistä,

raportoivat enemmän riittämättömyyttä ja syyllisyyttä vanhemmuudessaan, mikä olisi tietysti täysin ymmärrettävää ja luonnollista. Tulosten suuntaa mietittäessä täytyy myös muistaa, että vanhemman ja lapsen suhde on aina vastavuoroinen (Ambert, 1997; Chess & Thomas, 1984; Hamner & Turner, 1990; Meadows, 1996; Parke & Buriel, 1998; Scarr & Ricciuti, 1991) eikä yksiselitteisiä vastauksia ole mahdollista löytää.

Tutkimuksessa on käytetty itseraportointia kasvatuskäytäntöjen tarkastelemisessa. Voi olla, että jossain määrin vanhemmat ovat pyrkineet vastaamaan sosiaalisesti suotavasti. Vanhemmat eivät myöskään aina ole kovin tietoisia omasta toiminnastaan, ja heidän raportointinsa voivat välillä olla subjektiivisia (Maccoby & Martin, 1983). Toisaalta Kochanska ym. (1990) ovat havainneet äitien raportointien omista lastenkasvatuskäytännöistään vastaavan hyvin heidän todellista käyttäytymistään.

Täytyy myös pitää mielessä, että samat ihmiset ovat täyttäneet sekä lapsen käyttäytymistä koskevan lomakkeen että kasvatuskäytäntöjä koskevan itsearviointilomakkeen. Tutkimusten perusteella äitien raportoinnit lastensa psyykkisistä oireista ovat kyllä varsin luotettavia (Almqvist ym., 1999b), mutta on myös näyttöä siitä, että mitä enemmän vanhemmilla on stressiä ja psyykkistä kuormitusta sitä enemmän he raportoivat lapsellaan häiriökäyttäytymistä (Kazdin, 1996). Kazdin korostaakin, että vanhempien arvioinnit mittaavat lapsen käyttäytymisen lisäksi myös vanhemman omaa hyvinvointia. Voi myös olla, että osa vanhemmista raportoi toisia herkemmin sekä ongelmakäyttäytymistä lapsessaan että vanhemmuuden masentuneisuutta. Tämän lisäksi tulee myös muistaa, että se miten vanhempi kokee oman vanhemmuutensa, vaikuttaa siihen, miten hän lastansa arvioi. Voi olla, että voimattomuutta kokeva vanhempi raportoi lastansa negatiivisemmin kuin sellainen vanhempi, joka ei koe vanhemmuuden masentuneisuutta. On myös mahdollista, että mikäli lapsella on yksi ongelma, vanhempi saattaa nähdä lapsensa negatiivisessa valossa ja raportoida tällä muitakin ongelmia. Näiden seikkojen vuoksi olisikin ollut hyvä mikäli käytettävissä olisi ollut myös esimerkiksi esikouluopettajien havaintoja lasten käyttäytymisestä.

Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää ketä ovat vanhemmuuden masentuneisuutta kokevat aikuiset ja ongelmaiset lapset sekä minkälaisista asioista isät ja äidit kokevat vanhemmuuden masentuneisuuden nousevan. Belskyn (1984) prosessimallin mukaan vanhemman toimintaan vaikuttavat olennaisesti vanhemman persoonallisuus ja kehityshistoria, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä sosiaalisen kontekstin tuki- ja

stressitekijät. Tässä tutkimuksessa ei juurikaan kiinnitetty huomiota seikkoihin, joista kasvatuskäytännöt mahdollisesti nousevat. Tulevissa tutkimuksissa voitaisiinkin selvittää muun muassa sitä, onko näissä perheissä joitain stressitekijöitä, jotka saattavat kasaantuessaan muodostua merkittäviksi stressin aiheuttajiksi perheessä (Crnic & Acevedo, 1995; Crnic & Greenberg, 1990) aiheuttaen vanhemmissa riittämättömyyttä ja kyvyttömyyttä. Olisi tärkeää päästä korrelaatioita pitemmälle, jolloin voisi paremmin ymmärtää tätä ilmiötä. Myös kasvatuskäytäntöjen tarkastelu lasten näkökulmasta voisi olla valaisevaa. Jatkossa voitaisiin lisäksi tarkastella kasvatuskäytäntöjen yhteyksiä lasten kouluasuoriutumiseen.

LÄHTEET

Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21(4), 407-412.

Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1978). The classification of child psychopathology: A review and analysis of empirical efforts. *Psychological Bulletin*, 85(6), 1275-1301.

Adenius-Jokivuori, M. (2001). *Esi- ja alkuopetusluokkien oppilaiden oppimisvaikeuksiin liittyvän erityisen tuen tarpeen kartoitus Jyväskylän seudulla syksyllä 2000*. Selvitystyö. Jyväskylän yliopisto. Lapsitutkimuskeskus.

Almqvist, F. (2000a). Bio-psykososiaalinen viitekehys. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen, & F. Almqvist (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (s. 12-15). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Almqvist, F. (2000b). Leikki-ikä ja varhainen kouluikä. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen, & F. Almqvist (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (s. 30-34). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Almqvist, F., Kumpulainen, K., Ikäheimo, K., Linna, S-L., Henttonen, I., Huikko, E., Tuompo-Johansson, E., Aronen, E., Puura, K., Piha, J., Tamminen, T., Räsänen, E., & Moilanen, I. (1999a). Behavioural and emotional symptoms in 8-9-year-old children. *European Child & Adolescent Psychiatry* 8: Suppl. 4, IV/7-IV/16.

Almqvist, F., Puura, K., Kumpulainen, K., Tuompo-Johansson, E., Henttonen, I., Huikko, E., Linna, S., Ikäheimo, K., Aronen, E., Katainen, S., Piha, J., Moilanen, I., Räsänen, E., & Moilanen, I. (1999b). Psychiatric disorders in 8-9-year-old children based on a diagnostic interview with the parents. *European Child & Adolescent Psychiatry* 8: Suppl. 4, IV/17-IV/28.

Ambert, A-M. (1997). *Parents, children and adolescents: Interactive relationships and development in context*. New York: Haworth Press.

Anderson, K. E., Lytton, H., & Romney, D. M. (1986). Mothers' interaction with normal and conduct-disordered boys: Who affects whom? *Developmental Psychology*, 22(5), 604-609.

Arendell, T. (1997). A social constructionist approach to parenting. Teoksessa T. Arendell (toim.), *Contemporary parenting: Challenges and issues* (s. 1-44). Thousand Oaks, California: Sage.

Aunola, K., Nurmi, J.-E., Onatsu-Arviolommi, T., & Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40, 307-317.

Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American Psychologist*, 35(7), 639-652.

Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. Teoksessa W. Damon (toim.), *Child development today and tomorrow* (s. 349-378). San Francisco: Jossey-Bass.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.

Belsky, J. (1990). Parental and nonparental child care and children's socioemotional development: A decade in review. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 885-903.

Belsky, J., Lerner, R. M., & Spanier, G. B. (1984). *The child in the family*. New York: Random House.

Berk, L. E. (1989). *Child development*. Boston: Allyn and Bacon.

Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18, 117-127.

Block, J.H. (1981). *The Child-Rearing Practices Report (CRPR): A set of Q items for the description of parental socialization attitudes and values*. Berkeley: University of California. Institute of Human Development.

Bukatko, D., & Daehler, M. W. (2001). *Child development: A thematic approach*. Boston: Houghton Mifflin.

Carson, D. K., Wagner, B. S., & Schultz, N. W. (1987). Temperament and gender: Correlates of toddler social competence. *Journal of Genetic Psychology, 148*(3), 289-302.

Caspi, A., Henry, B., McGee, R. O., Moffitt, T. E., & Silva, P. A. (1995). Temperamental origins of child and adolescent behavior problems: From age three to age fifteen. *Child Development, 66*, 55-68.

Chao, A., & Kohlberg, L. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development, 65*, 1111-1119.

Chen, X., Dong, Q., & Zhou, H. (1997). Authoritative and authoritarian parenting practices and social and school performance in Chinese children. *International Journal of Behavioral Development, 21*(4), 855-873.

Chess, S., & Thomas, A. (1984). *Origins and evolution of behavior disorders from infancy to early adult life*. New York: Brunner/Mazel.

Collins, W. A., Maccoby, E. E., Steinberg, L., Hetherington, E. M., & Bornstein, M. H. (2000). Contemporary research on parenting: The case for nature and nurture. *American Psychologist, 55*(2), 218-232.

Coltrane, S., & Adams, M. (1997). Children and gender. Teoksessa T. Arendell (toim.), *Contemporary parenting: Challenges and issues* (s. 219-253). Thousand Oaks, California: Sage.

Crnic, K., & Acevedo, M. (1995). Everyday stresses and parenting. Teoksessa M. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting* (Vol. 4, s. 277-297). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Crnic, K. A., & Greenberg, M. T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development*, *61*, 1628-1637.

Dekovic, M., & Janssens, J. M. A. M. (1992). Parents' child-rearing style and child's sociometric status. *Developmental Psychology*, *28*(5), 925-932.

Demo, D. H., & Cox, M. J. (2000). Families with young children: A review of research in the 1990s. *Journal of Marriage and the Family*, *62*, 876-895.

Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S., & Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion*, *21*(1), 65-86.

Fagot, B. I. (1995). Parenting boys and girls. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting* (Vol. 1, s. 163-183). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Feil, E. G., Severson, H. H., & Walker, H. M. (1998). Screening for emotional and behavioral delays: The early screening project. *Journal of Early Intervention*, *21*(3), 252-266.

Gerris, J.R.M., Vermulst, A., van Boxtel, D., Janssens, J., van Zutphen, R., & Felling, A. (1993). *Parenting in Dutch families*. University of Nijmegen. Institute of Family Studies.

Gilger, J. W., & Kaplan, B. J. (2001). Atypical brain development: A conceptual framework for understanding developmental learning disabilities. *Developmental Neuropsychology*, *20*(2), 465-481.

Gustafsson, P. A. (1995). Behavioural problems in pre-school children: An epidemiologic study at Swedish day-care centres. *Nordic Journal of Psychiatry*, 49(1), 55-61.

Hahlomaa, P., Isomaa, A., & Parviainen, P. (1999). *Vanhemmuus, kasvatuskäytännöt, hoitoroolit ja 4-vuotiaiden lasten käyttäytyminen*. Psykologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Hamner, T. J., & Turner, P. H. (1990). *Parenting in contemporary society*. Boston: Allyn and Bacon.

Hart, C. H., DeWolf, D. M., Wozniak, P., & Burts, D. C. (1992). Maternal and paternal disciplinary styles: Relations with preschoolers' playground behavioral orientations and peer status. *Child Development*, 63, 879-892.

Hartup, W. W. (1992). Friendships and their developmental significance. Teoksessa H. McGurk (toim.), *Childhood social development: Contemporary perspectives* (s. 175-205). Hove: Erlbaum.

Herbert, M. (1987). *Conduct disorders of childhood and adolescence: A social learning perspective*. Chichester: Wiley.

Hinshaw, S. P., Han, S. S., Erhardt, D., & Huber, A. (1992). Internalizing and externalizing behavior problems in preschool children: Correspondence among parent and teacher ratings and behavior observations. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21(2), 143-150.

Huttunen, J. (1994). Isyys ja miehisuus: Isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa J. Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin* (s. 46-66). Porvoo: WSOY.

Jacob, T., & Johnson, S. L. (1997). Parent-Child interaction among depressed fathers and mothers: Impact on child functioning. *Journal of Family Psychology*, 11(4), 391-409.

Kangasharju, M. (2000). *Vanhemmuskäytäntöjen yhteydet lapsen sosiaalisiin taitoihin*. Psykologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kazdin, A. E. (1996). *Conduct disorders in childhood and adolescence*. Thousand Oaks, California: Sage.

Keenan, K., Shaw, D., Delliquadri, E., Giovannelli, J., & Walsh, B. (1998). Evidence for the continuity of early problem behaviors: Application of a developmental model. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(6), 441-454.

Keenan, T. (2002). *An introduction to child development*. London: Sage.

Kettunen, N., Krats, S., & Kinnunen, U. (1996). Parisuhde ja lasten kasvattaminen. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s. 74-89). Jyväskylä: Atena.

Kinnunen, U. (1996). Työn ja perheen vuorovaikutus. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s. 46-58). Jyväskylä: Atena.

Kochanska, G. (1990). Maternal beliefs as long-term predictors of mother-child interaction and report. *Child Development*, 61(6), 1934-1943.

Kumpulainen, K. (2000). Epidemiologia ja häiriöiden jatkuvuus. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen, & F. Almqvist (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (s. 110-115). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kumpulainen, K., Räsänen, E., Henttonen, I., Moilanen, I., Piha, J., Puura, K., Tamminen, T., & Almqvist, F. (1999). Children's behavioural/emotional problems: A comparison of parents' and teachers' reports for elementary school-aged children. *European Child & Adolescent Psychiatry* 8: Suppl. 4, IV/41-IV/47.

Laakso, K. (1992). *Kouluvaikeuksien ennustaminen: Käyttäytymishäiriöt ja kielelliset vaikeudet peruskoulun alku- ja päättövaiheessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

LaFreniere, P. J., & Dumas, J. E. (1996). Social competence and behavior evaluation in children ages 3 to 6 years: The short form (SCBE-30). *Psychological Assessment*, 8(4), 369-377.

Likitalo-Lehtinen, O. (1998). Ovatko pojat kasvatuksen ongelma - kasvattajien käsityksiä. Teoksessa S. Keskinen, & K. Lehtonen (toim.), *Tytöt ja pojat - samanlaisia ja erilaisia* (s. 7-56). Turku: Turun yliopisto.

Lytton, H. (1990). Child and parent effects in boys' conduct disorders: A reinterpretation. *Developmental Psychology*, 26(5), 683-697.

Lytton, H., & Romney, D. M. (1991). Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 109(2), 267-296.

Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P. H. Mussen (toim.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4, s. 1-101). New York: Wiley.

Meadows, S. (1996). *Parenting behaviour and children's cognitive development*. Hove, UK: Psychology Press.

Miller, L. S., Koplewicz, H. S., & Klein, R. G. (1997). Teacher ratings of hyperactivity, inattention, and conduct problems in preschoolers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 25(2), 113-119.

Moilanen, I. (2000a). Ahdistuneisuushäiriöt. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen, & F. Almqvist (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (s. 175-181). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Moilanen, I. (2000b). Käytöshäiriöt. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen, & F. Almqvist (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (s. 234-243). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Onatsu-Arviolommi, T., Nurmi, J-E., & Aunola, K. (1998). Mothers' and fathers' well-being, parenting styles, and their children's cognitive and behavioural strategies at primary school. *European Journal of Psychology of Education*, 13(4), 543-556.

Parke, R. D., & Buriel, R. (1998). Socialization in the family: Ethnic and ecological perspectives. Teoksessa W. Damon, & N. Eisenberg (toim.), *Handbook on child psychology* (Vol. 3, s.463-552). New York: John Wiley.

Piha, J. (2000). Perheen merkitys. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen, & F. Almqvist (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (s. 65-72). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Poikkeus, A-M. (1995). Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas, & H. Lyytinen (toim.), *Näkökulmia kehityspsykologiaan: Kehitys kontekstissaan* (s. 122-138). Porvoo: WSOY.

Pulkkinen, L. (1994). Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa J. Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin* (s. 26-45). Porvoo: WSOY.

Pulkkinen, L. (1996). Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s. 29-44). Jyväskylä: Atena.

Pulkkinen, L., Savioja, K., Juujärvi, P., Kokkonen, M., & Metsäpelto, R-L. (2000). *Emootio ja käyttäytymisen säätelyn tutkimus: tutkimusprojektin kuvaus*. Jyväskylän yliopiston psykologian laitos, no 344.

Rende, R. D. (1993). Longitudinal relations between temperament traits and behavioral syndromes in middle childhood. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32(2), 287-290.

Reynolds, C.R., & Kamphaus, R.W. (1992). BASC (Behavior Assessment System for Children) Manual. America: American Guidance Service, Inc.

Rutter, M. (2002). Development and psychopathology. Teoksessa M. Rutter & E. Taylor (toim.), *Child and adolescent psychiatry* (s.309-324). Oxford: Blackwell Science.

Rutter, M., & Rutter, M. (1993). *Developing minds: Challenge and continuity across the life span*. London: Penguin Books.

Rutter, M., & Sandberg, S. (1985). Epidemiology of child psychiatric disorder: Methodological issues and some substantive findings. *Child Psychiatry and Human Development*, 15(4), 209-233.

Sanson, A., & Rothbart, M. K. (1995). Child temperament and parenting. Teoksessa M. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting* (Vol. 4, s. 299-321). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Scarr, S., & Ricciuti, A. (1991). What effects do parents have on their children? Teoksessa L. Okagaki & R. J. Sternberg (toim.), *Directors of development: Influences on the development of children's thinking* (s. 3-23). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Schaffer, H. R. (1992). Joint involvement episodes as context for development. Teoksessa H. McGurk (toim.), *Childhood social development: Contemporary perspectives* (s. 99-129). Hove: Erlbaum.

Schaffer, H. R. (1996). *Social development*. Cambridge, MA: Blackwell.

Shaffer, D. R. (1999). *Social & Personality development*. Belmont, CA: Wadsworth.

Sigel, I. E. (1986). Reflections on the belief-behavior connection: Lessons learned from a research program on parental belief systems and teaching strategies. Teoksessa R.D. Ashmore & D.M. Brodzinsky (toim.), *Thinking about the family: Views of parents and children* (s. 35-65). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Smetana, J. G. (1995). Parenting styles and conceptions of parental authority during adolescence. *Child Development*, 66, 299-316.

Somersalo, H., Solantaus, T., & Almqvist, F. (1999). Four-year course of teacher-reported internalising, externalising and comorbid syndromes in preadolescent children. *European Child & Adolescent Psychiatry* 8: Suppl. 4, IV/89-IV/97.

Stoneman, Z., Brody, G. H., & Burke, M. (1989). Marital quality, depression, and inconsistent parenting: Relationship with observed mother-child conflict. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59(1), 105-117.

Tamminen, T. (2000). Häiriöiden luokittelu. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen, & F. Almqvist (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (s. 115-119). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Taylor, E., & Rutter, M. (2002). Classification: conceptual issues and substantive findings. Teoksessa M. Rutter & E. Taylor (toim.), *Child and adolescent psychiatry* (s.3-17). Oxford: Blackwell Science.

Virtanen, T. (1996). *Lapsuuden käyttäytymisongelmat ja aikuisiän psyykkiset vaikeudet*. Jyväskylän yliopiston psykologian laitos.

Wilson, B. J., & Gottman, J. M. (1995). Marital interaction and parenting. Teoksessa M. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting* (Vol. 4, s. 33-55). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.